

Sunuş

Cihan Harbi sonrası tarihe karışan Osmanlı Devleti'nin enkazı zemininde, Gazi Mustafa Kemal önderliğinde Türk halkı tarafından ortaya konulan destansı Kurtuluş Savaşı'nın ardından inşa edilen Cumhuriyetimiz bu yıl 100. şeref yaşına ulaştı. *Tam bağımsızlığı* güvence altına alan Kurtuluş Savaşı'nın ardından hiç şüphesiz büyük bir *kuruluş savaşı* verildi. Genç cumhuriyetin önderleri, maddi ve ekonomik kaynakları yetersiz, aydınlanma çağını yakalayamamış, temel okuma yazma eğitiminden yoksun bırakılmış bir millet devraldı. Atatürk'ün önderliğinde, çağın gereksinimlerine göre güncellenen mali, siyasi, hukuki, ekonomik, sosyal-kültürel ve beşeri yapı, samimi ve vatansever Türk halkına yeni bir dinamizm kazandırdı. Türk kadınına toplumsal gelişmenin merkezine yerleştiren bu modernleşme anlayışı, laikliği temel taşı kılarak, hukukun üstünlüğü ilkesiyle bireysel özgürlükleri ve toplumsal barışı mümkün kılmaya çalıştı; *yurtta sulh cihanda sulh* yaklaşımı zemininde dış dünya ile yapıcı ilişki ve ittifaklar kurdu. Ülkenin kurucu kadroları, sanatı ve sanatçıyı yüceltirken, ulus inşa sürecinde sanat unsurlarından yararlanmayı bildi. Osmanlı'nın son döneminden itibaren gelişen tıp eğitimini ve faaliyetlerini daha da ileriye taşıyarak ülkeyi bu alanda dünyada saygın ve örnek alınan bir mevkiye getirdi. Genç Cumhuriyet, başta 2. Dünya Savaşı olmak üzere pek çok dâhili ve harici buhran ve sınamadan başarıyla çıktı ve sınırlarını ve mevcudiyetini koruyarak günümüze ulaştı.

Her ne kadar bu sene çıkaracağımız düzenli iki sayımızı Cumhuriyetin 100. Yıldönümü'ne ithaf etmiş olsak da bizler de bu vesileyle Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi'nde bir 100. Yıl Özel Sayısı yayınlayarak bu şeref yılına tarih incelemeleriyle katkı sunmayı hedefledik. Bu ara sayımızda yer alan toplam on makale, İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde yaşanan değişikliği ve bu gelişmelerin sonraki dönemlerdeki siyasal ve sosyoekonomik yansımalarını göstermekte ve odaklanılan konular itibarıyla Cumhuriyetin ve kurumlarının kuruluşundan itibaren geldiği noktayı farklı boyutlarıyla gözler önüne sermektedir.

İlk makalemiz, yeni Türk devletinin kuruluşunda Kurtuluş Savaşı'nın silahlı mücadelesinin yanı sıra devletin temellerinin sağlamlaştırılmasında vergilendirmeyi ve hazineyi düzenleyen mali kanunların rolünü incelemektedir. *Barış Bahçeci* tarafından kaleme alınan "Building Sovereignty by Financial Legislation Rather Than a Constitution: The Case of Turkey (1920-1924)" başlıklı bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde mali kanunlar

aracılığıyla egemenliğin nasıl tesis edildiği; dahası mali kanunların anayasadan çok daha etkili bir işleve sahip olduğu gözler önüne serilmektedir.

Yaklaşık beş asır boyunca Osmanlı'nın başkentliğini yapan İstanbul'un payitaht olma vasfını kaybetmesinin hemen ertesinde yaşananları iki makalenin ışığında görmek mümkün olacak. *Umut Dere*'nin İstanbul ve Ankara Belediye başkanlıkları görevini üstlenen Ali Haydar Yuluğ'un İstanbul'daki görevini tetkik ettiği "Ali Haydar (Yuluğ) Bey ve İstanbul'da Yürüttüğü Belediyecilik Faaliyetleri" başlıklı makalesiyle *Emin Alp Malkoç*'un İstanbul Belediyesine ait kömür depolarının akıbetine ilişkin kamuoyunda yaşanan tartışmaları anlattığı "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kamuoyunda Demokratik Bir Tartışma: İstanbul Kömür Depoları Meselesi (1924-1926)" başlıklı çalışması bu dönüşümü gösterir niteliktedir. *Emrah Yıldız* ise okuyucuyu bu iki makalenin konu alındığı 1920'li yıllardan İkinci Dünya Savaşı sonrasına götürmekte ve "İstanbul'u Beslemek: Et ve Balık Kurumu Nasıl Kuruldu?" başlıklı makalesinde Marshall Planı kapsamında ekonomik dönüşüm geçiren ülkede yaşanan gelişmelerin İstanbul örneği üzerinden arşiv belgeleri aracılığıyla sizlere aktarmakta.

İmparatorluğun payitaht şehirden ayrılarak yüzümüzü Cumhuriyet'in başkentine döndürmekte olan *Ayşe Tekinalp* ile *Muzaffer Karaslan*'ın görsellerle zenginleştirdikleri "Osmanlı Dönemi'nde Ankara'nın Gravürlerle Belgelemesi" başlıklı çalışma Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde Ankara'nın tasvir edildiği gravürleri konu ediniyor. *Suna Aydın Altay* tarafından kaleme alınan "Modernite, Terbiye ve Bellek: Erken Cumhuriyet Dönemi Başkent Ankara'da Tiyatro Sahnesi" başlıklı, Ankara temalı ikinci makale ise, tiyatroyu, şehir planlamasını ve kentsel hafızayı bir araya getirmeyi başarmış disiplinler arası bir çalışma niteliğinde. Söz, tiyatro sanatına ve sahnesine gelmişken *Başak Akar* ve *Yılmaz Bingöl*'ün "Köy-Kent Ayrımında Ulusal Mekân Sahnelemek: Devlet Tiyatrosu'nda Ulus İnşası ve Mekân" başlıklı ortak makalelerinde, Devlet Tiyatrolarında yer verilen oyunlar ve temsillerde gösterilen köy-kent ilişkileri teması ile ulus-inşa süreci arasında başarıyla kurdukları bağlantıya da dikkat çekmek isteriz.

"Cumhuriyet Özel Sayısı"nda iki de tıp tarihi makalesi yer almaktadır: *İsmail Ayhan*'ın mikrobiyoloji alanında Fransız uzmanların modernleşmeye sağladıkları katkıyı konu edinen "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Mikrobiyoloji Alanındaki Modernleşme Çabaları ve Fransız Etkisi" başlıklı eseri bunlardan ilkiyen; *Duygu Yılmaz*'ın "Türkiye'nin Sınır Güvenliği Stratejilerinin Salgın Hastalıklarla Mücadele Ekseninde Değerlendirilmesi" başlıklı tetkikiyse salgın hastalıklar açısından Türk sahillerinin güvenliği meselesinin Cumhuriyet Dönemi'nde nasıl el alındığı ve yetkililerin hangi zorluklarla karşılaşabileceğini göstermesi açısından iyi bir örnektir.

Son makalemiz ise Dergimizde olabildiğince yer vermeye çalıştığımız ve zamanla bu konuda bir külliyatımızın oluşmaya başladığı Yakın Dönem Kıbrıs Tarihi'ne ilişkin bir çalışmadır. 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler ışığında giderek stratejik önemi artan Kıbrıs Adası'nın geleceği için Türkiye'nin savunduğu taksime yönelik çözüm önerisinin aksine birleşik bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini anlatan "Orta Doğu'da Konjonktürün Değişmesi ve Türkiye'nin Taksim Tezine Karşı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması (1954-1960)" başlıklı makale, *Ali Ata Yiğit* tarafından kaleme alındı.

Tüm okuyucularımızın Cumhuriyet Bayramı'nı kutlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ışığında nice 100 senelere başarı, huzur ve gururla erişmesi arzusuyla hepinize iyi okumalar dileriz!

Beytepe, Ekim 2023

Çiğdem DUMANLI
Özel Sayı Editörü